

Telegraful Român

FOAIE RELIGIOASĂ EDITATĂ DE ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ A SIBIULUI

Marea lavră a Neamțului „Ierusalimul Ortodoxiei românești“

În preajma „vechii castel de pe o stîncă neagră“, într-o poiană largă pe valea râului Nemțșor, încadrată de culmi bogat împădurite, se găsește Mănăstirea Neamț, străveche vatră de cultură românească și de credință autentic ortodoxă.

Inceputurile vieții monastice ortodoxe la Neamț își pierd obârșia în negura vremurilor, cu toate că cercetări mai recente stabilesc unele date și nume de mari ctitori și fondatori ai acestei oaze de credință ortodoxă și simjire românească. Dar ca să ne putem edifica și mai bine asupra obârșiei nemțene, sîntem nevoiți să străbatem veacuri în urmă, răsfoind pagini de cronici care glăsuiesc despre voievozii mușatini, temeluitoii ai Mănăstirii Neamț: Petru Mușat, care zidește, pe locul unui vechi schit de lemn, prima biserică de piatră, ale cărei temelii se văd și astăzi în centrul incintei; Alexandru cel Bun, de la care a rămas turnul-clopotniță sub care se găsește gangul boltit al intrării, împodobit cu scene inspirate din romanul popular „Varlaam și Ioasaf“; Ștefan cel Mare, mereu viu în conștiința noastră națională prin faptele glorioase ale domniei, iar aici, la Neamț, prezent prin bijuteria arhitecturii epocii sale, lăsată moștenire neamului românesc, marea catedrală a „Înălțării Mîntuitorului la ceruri“.

În prezent, întreaga vatră a Neamțului are aspectul unei fortărețe, cu clopotnița deasupra intrării principale și cu turnuri la colțuri, fapt ce-i dă mănăstirii aspect de puternică cetate strategică.

În partea dinspre nord a incintei se găsește impunătoarea catedrală a „Înălțării“, cea mai mare biserică dintre ctitoriile lui Ștefan, ctitor de țară și de credință creștină.

Înaltă și bine proporționată, biserică este așezată pe un soclu masiv din blocuri de piatră, deasupra căruia se înalță pereții zidiți din piatră și cărămidă. Sub streșină sînt două rînduri de ocnițe, deasupra cărora se înșiruie o bogată friză de ceramică smălțuită — discuri, romburi, triunghiuri împodobite cu motive vegetale și geometrice. Fațada mai este împodobită cu brîie și pilaștri de cărămidă smălțuită, cu urme de pictură în unele ocnițe, pereții fiind susținuți de tradiționalele contraforturi ale arhitecturii moldovenești.

Deasupra naosului se ridică turla, de formă octogonală, ce se înalță zveltă pe două rînduri de arcuri oblice. Atît bazele cît și fațadele turlei sînt prevăzute cu ocnițe, discuri și cărămizi smălțuite. Acoperișul și-a recăpătat astăzi forma sa originală, cu streșina frîntă și alungită ocrotind pereții întregului edificiu. Ferestrele au ancadramele cu elemente gotice, iar trecerea din pridvor în pronaos se face printr-un mărț portal în arc frînt. Pridvorul este ac-

perit de o calotă sferică, „sprijinită pe arcuri oblice caracteristice arhitecturii moldovenești“.

Pronaosul și încăperea mormintelor sînt despărțite printr-un perete cu o ușă încadrată de „baghete încrucișate și muluri gotice adînc săpate în piatră“.

Naosul este mult alungit și lărgit prin absidele laterale, semicirculare. Biserica se termină prin absida altarului de formă semicirculară, despărțită de naos prin catapeteasma sculptată în stil baroc, datînd de la începutul secolului al XIX-lea.

În pridvor se găsesc mai multe morminte în care odihnesc oameni de seamă ai culturii și vieții noastre bisericești și naționale, mitropolit al II-lea, care s-a învrednicit să sfințească și să vadă cu ochii frumusețea și strălucirea cu care era înveșmîntată această bijuterie cînd a ieșit din mîinile prea fericiților ctitori.

Între zidurile acestei vetre de credință străbună a existat o școală de caligrafi și miniaturisti, în cadrul căreia călugări ca Gavriil Uric și ucenicii săi copiau și împodobeau cărți bisericești pentru înzestrarea bisericilor din mănăstiri și parohii. De asemenea, la Neamț s-au format pictori, sculptori și făuritori de obiecte de cult din metale prețioase, ce se găsesc și astăzi prin biserici și mănăstiri.

Unii dintre viețuitorii acestei obști monahicești au înscris pagini de cînte în istoria culturii bisericești, talmăcind scrieri teologice de mare valoare, alcătuiind cronici asupra unor epoci mai de seamă din viața poporului nostru și înființînd diferite școli.

Renumiții croniciari Macarie și Eftimie, ambii egumeni la Neamț, au continuat „Letopisețul moldovenesc“; starețul Paisie Velicovschi, cunoscut în toată Biserica Ortodoxă, a însuflit un puternic imbold activității culturale bisericești la Neamț. La începutul veacului al XIX-lea s-a organizat și o tipografie în care s-au tipărit cărți de slujbă și de îndrumare bisericească, tipografie care, prin vrednicile neobosiților călugări tipografi, funcționează și astăzi.

În această mănăstire există și o bogată bibliotecă, în care se găsesc manuscrise și cărți de mare valoare teologică, filozofică, istorică, științifică, beletristică etc. Tot aici a funcționat și o instituție de binefacere socială, unde mulți credincioși, printre care se numără și marele nostru poet național Mihai Eminescu, au găsit alinare anumitor suferințe fizice și morale.

Pe la jumătatea veacului al XIX-lea, învățatul stareț Dionisie Ro-

mano a organizat la Neamț o școală bisericească pentru formarea slujitorilor Bisericii. În prezent, aici funcționează Seminarul teologic al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, în care învață viitorii slujitori ai Arhiepiscopiei Iașilor și Episcopiei Romanului și Hușilor.

Trebuie amintit că un rol deosebit în viața și activitatea mănăstirii Neamț l-au avut și unii stareți care și-au pus toată priceperea și tot elanul lor creator în slujba propășirii acestui sfînt locaș. Dintre aceștia amintim pe Ilarie, Neonil și Timotei, în timpul cărora mănăstirea s-a reorganizat și refăcut în urma unor incendii și a altor vitregii, precum și vlădicii Valerie Moglan, Narcis Crețulescu și Nicodim Munteanu, ajuns patriarh al Bisericii Ortodoxe Române și care a desfășurat, la Neamț, o bogată activitate cărturărească.

Între aceste străvechi ziduri se păstrează, cu scumpătate, numeroase obiecte de mare valoare istorică și artistică, pagini vii din istoria neamului, care glăsuiesc cu tărie despre dragostea de bine și de frumos a talentatului nostru popor. Între aceste obiecte, mai însemnate sînt: Icoana Maicii Domnului, primită în dar de Alexandru cel Bun de la un descendent al familiei Paleologilor; catapeteasma care, cîndva, a aparținut paraclisului din Cetatea Neamțului, cruci, evanghelii, icoane vechi — unele executate de mîna măiestră a marelui nostru pictor Nicolae Grigorescu —, un panaghier, o nebedeniță, un omoior, o presă tipografică din lemn din veacul al XVIII-lea, două prese tipografice de metal din secolul al XIX-lea, numeroase xilografuri și alte obiecte de mare valoare artistică.

În jurul Mănăstirii Neamț, se găsesc și alte biserici și schituri dependente de Lavra Ortodoxiei românești: biserică „Sf. Ioan Bogoslovul“ (1835), biserică „bătrînilor“ și corpul de clădiri în care se află bolnița, tipografia și arhondaricul, schitul „Vovidenia“, construit din lemn în anul 1751 de episcopul Ioanichie al Romanului, iar în veacul al XIX-lea refăcut din zid. În preajma acestui schit se află casa memorială a marelui nostru scriitor Mihail Sadoveanu. La 4 km spre sud-vest se găsește schitul „Procov“, ridicat din lemn în anul 1714 de episcopul Pahomie al Romanului, iar la 7 km spre vest, schitul „Icoana“. Toate acestea imprimă întregii așezări de la Neamț un aspect de mare lavră, adevărat Ierusalim al Ortodoxiei noastre celei sfinte și neîntinate, cel mai vechi așezămînt călugăresc organizat din Moldova, în care virtuțile și aleasa trăire duhovnicească se duc fără pogorâmînt.

† ADRIAN BOTOȘANEANU

Episcop-vicar

Cîteva precizări în legătură cu postul

În prag de început al Postului Nașterii Domnului, se cuvine să ne oprim puțin asupra rostului și semnificației postului în viața creștinilor de astăzi.

Hotărît lucru, postul este de origine și instituire dumnezeiască, după unii Sfinți Părinți (Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ioan Gură de Aur și alții) fiind instituit de Dumnezeu în rai, prin porunca dată protopărinților noștri de a nu mânca din pomul cunoștinței binelui și răului. Cerut evreilor și practicant de ei după Legea lui Moise în Vechiul Testament, în Noul Testament Mîntuitorul însuși ne arată prin exemplu și cuvînt sensul și valoarea postului, postînd înainte de a-și începe activitatea 40 de zile și 40 de nopți în pustie. În Evanghelia Sa, El ne-a arătat adevăratul sens al postului, precum și modul în care trebuie practicat, recomandîndu-l, alături de rugăciune, ca un mijloc necesar și eficace pentru alungarea demonilor (cf. Matei 6, 16—18; 17, 21; Luca 5, 34 etc.). Sfinții Apostoli, ucenicii lor, iar după ei Sfinții Părinți au continuat să recomande postul, îndemnînd pe credincioși ca să postească post adevărat, nu fățarnic ca al fariseilor și insistînd asupra primatului spiritual al postului: postul trupesc este fără valoare dacă nu este însoțit de post sufletec. Rînd pe rînd, Sf. Biserica a instituționalizat postul, stabilind prin canoane pe de o parte, obligația generală a postului pentru toți creștinii, iar pe de altă, timpurie, durata și severitatea acestuia. Așa s-a ajuns la stabilirea timpurilor de post în decursul anului bisericesc: miercurile și vinerile de peste an, (cu excepția celor în care este dezlegare de post sau harți), cele patru mari posturi de peste an: al Patruzecimii, al Nașterii Domnului, al Adormirii Maicii Domnului și al Sfinților Apostoli Petru și Pavel, precum și cele trei posturi (ajunări) de o zi: ajunul Botezului, ziua tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul (29 august) și ziua Înălțării cinstitei și de viață făcătoare cruci (14 septembrie).

Ca și rugăciunea, postul este un act de cinstire a lui Dumnezeu. Se știe că postul este reținere voluntară pe o durată mai mică sau mai mare de timp, de la unele mîncăruri și băuturi, împreună cu reținerea de la gînduri rele, poftă, patimi, vorbe și fapte rele, toate acestea fiind făcute spre preamărirea lui Dumnezeu și spre propria desăvîșire morală a creștinului. Astfel, postul este un exercițiu de înfrînare a poftelor și zburdărilor truștești, un mijloc de întărire a voinței și de dobîndire a stăpînirii de sine în lupta pentru desăvîșire, un prețios ajutor pentru lucrarea și dobîndirea virtuților. Bineînțeles că postul trupesc trebuie să fie însoțit de post sufletec, căci după expresia Sfinților Părinți, „noi postim de bucate spre a ne reține de la păcate“; Sf. Vasile cel Mare, de asemenea și alți Sfinți Părinți, au accentuat mereu importanța postului sufletec, făcîndu-ne să înțelegem că lucrul esențial la post nu este reținerea de la hrană, nici asceza, ci efectul acestora asupra sufletului, căci postul trupesc trebuie să fie mijloc de înfrînare a poftelor, dorințelor, gîndurilor rele și patimilor care nasc ispite.

Adevăratul post este deci cel ce îmbină în mod fericit postul trupesc cu cel sufletec, postul de bucate cu cel de păcate. Astfel, Sf. Vasile cel Mare zice: „Postul cel adevărat constă în reținerea de la cele rele. Dezleagă toată legătura nedreptății, iarță aproapei tău toate vătămările ce ți-a făcut, iartă-i lui toate datoritiile. Tu nu mîncî carne, dar mîncî pe fratele tău. Tu te reții de la vin, dar nu înfrînezi zburdă-

rile trupului. Tu nu mîncî pînă seara, dar petreci ziua întreagă în procese...“. Spre un astfel de post ne îndeamnă și o stihiră a Triodului: „Să postim post primit, bine plăcut lui Dumnezeu: postul cel adevărat este înstrînarea de răutate, înfrînarea limbii, lepădarea miniei, depărtarea de poftă, de clevețire, de minciună și de jurămînt mincinos. Lipsa acestora este postul cel adevărat și bine primit“.

În ultima vreme, toate Bisericile Ortodoxe din lumea întreagă au căzut de acord ca, ținînd seama de faptul că în zilele noastre disciplina bisericească tradițională a postului este prea puțin respectată în mai toate Bisericile, să se procedeze la o recomandare și readaptare a rînduilelor bisericești privitoare la post potrivit condițiilor și cerințelor vieții contemporane. Astfel, de cîțiva ani, o Comisie interortodoxă a făcut în acest sens unele propuneri, care urmează să fie supuse dezbaterei Sfîntului și Marelui Sinod Ortodox care urmează să se țină într-un viitor apropiat; iată cîteva dintre acestea:

1. Toate prescripțiile privitoare la post, care în prezent sînt în vigoare, trebuie să fie respectate întocmai de către monahi și de către toți acei clerici și credincioși care doresc și sînt în stare să le țină;
2. Pentru creștinii care întîmpină greutăți în practicarea postului din cauza condițiilor specifice de climă, de viață sau au greutăți în procurarea alimentelor de post, Bisericile Ortodoxe sîngăduie și consumarea unor altfel de alimente, adică de dulce, dar acest lucru trebuie să fie considerat ca „o diminuare a postului după împrejurări“, ca un *pogorâmînt* sau formă mai puțin aspră a postului.

Propunerile din celelalte puncte se referă la: îndulcirea postului în zilele de miercuri și vineri (cu unele excepții), îngăduindu-se consumul de ulei și pește; îndulcirea regimului de post din Sfînta Patruzecime, începînd cu săptămîna a doua și pînă la Dumînica Floriilor; reducerea duratei postului Nașterii Domnului la jumătate, cu îngăduința la ulei și pește; îngăduința la ulei și pește în postul Adormirii Maicii Domnului, cu excepția miercurilor și vinerilor; dacă sărbătorile Sf. Apostoli Petru și Pavel și Adormirea Maicii Domnului cad miercuri sau vineri să se suprimă în ele postul.

Sfînta noastră Biserică rămînînd atît în trecut cît și în prezent în permanente legături cu celelalte Biserici Ortodoxe surori, n-a nesocotit niciodată dispozițiile canonice privitoare la disciplina și practica postului recunoscute în întreaga Ortodoxie, de aceea ea a cerut totdeauna fiilor săi duhovnicești respectarea disciplinei postului, dar n-a aplicat nicînd această disciplină fără dragoste și înțelegere față de fiii săi.

Din acest motiv și astăzi — pînă la rezolvarea acestei probleme de Sfîntul și Marele Sinod — ea cere fiilor ei duhovnicești să respecte disciplina postului în măsura în care le stă în putință, fără însă a uita că postul în primul rînd înseamnă reținere de la îmbuibare sau hrană îmbelșugată, indiferent de natura sau felul acesteia. Numai astfel credincioșii noștri vor posti „post bine plăcut lui Dumnezeu“, fără a-l considera pe acesta ca o povară grea pe care nu o pot purta. Aceasta va aduce cu sine o mai mare liniște în conștiința credincioșilor rîvnitori, care astfel vor putea face noi pași pe calea urcușului duhovnicesc în vederea propriei lor desăvîșiri morale.

Arhid. Prof. I. Zăgăran

O S A N A

— sensul cuvântului —

Osana, iată un cuvânt atât de cunoscut din textele Sfintei Scripturi și din cântările religioase! El este o invocare de ajutor adresată lui Dumnezeu, după exemplul psalmului 117, 25—26: „O, Doamne, mintuește!” „O, Doamne sporește!” „Binecuvîntat este cel ce vine întru numele Domnului”. Aceste cuvinte au fost adresate regelui David, care s-a întors victorios din război. Forma originală a cuvântului este hoșiana. El derivă de la un radical care înseamnă a grăbi, pentru a face ceva. La radical s-a adăugat sufixul „na”, care înseamnă: rogu-te. Cei 70 au tradus pe „osana” cu = Doamne miluește.

Sfântul Ioan Gură de Aur îl traduce cu „mîntuire”, ori: „strigare” de bucurie, de biruință.

În epoca Vechiului Testament era datina ca la sărbătoarea colibelor să se cînte urarea osana, de aceea cea din urmă zi a sărbătorii, a șaptea, se numea „mare osana”, pentru că sărbătoarea colibelor era o manifestare a bucuriei, era plină de voie bună pentru că au scăpat de locuirea provizorie în Egipt și în pustiu arabic. Cu cuvîntul osana întîmpinau evreii pe oamenii lor reprezentativi, arătîndu-le o stimă deosebită, am indicat cazul cu regele David.

În Noul Testament cuvîntul osana se întîlnește la Matei 21, 9; Marcu 11, 9; Luca 13, 35; 19, 35—38 și Ioan 12, 13. Textele sînt împrumutate din Psalmul 117, 26. În cel dintîi text (Matei 21, 9) cuvîntul seamnă: „dă mîntuire” și este o urare cu înțelesul de: Trăiască! Trăiască mai marele nostru! Trăiască Iisus, fiul lui David, trăiască cel care vine în numele lui Dumnezeu! Marcu 11, 9, constituie un paralelism la

Matei 21, 9 ca și Luca 13, 35; 19, 35 și Ioan 12, 13.

Cu aceste cuvinte, de osanale, a fost întîmpinat Iisus la intrarea în Ierusalim.

Intrînd în serviciul cultic cuvîntul și-a păstrat semnificația biblică. Astfel la Sf. Liturghie corul cîntînd cuvintele serafimilor: „sfînt, sfînt, sfînt...” împreună această cîntare

cu urarea pe care au făcut-o credincioșii la intrarea Domnului în Ierusalim. Cu cuvîntul osana au primit credincioșii pe Iisus la intrarea în Ierusalim și tot cu osana îl întîmpinau creștinii pe Hristos la Sfînta Liturghie în momentul cînd se aduce jertfa cea nesîngeroasă.

Cîntarea osana din Sf. Liturghie, se numește „cîntare de biruință” sau „cîntare triumfală”, pentru că se aduce jertfa lui Dumnezeu celui biruitor.

Imnul triumfal este inspirat din Isaia 6, 3 și Avacum 3, 3, de la cuvintele „sfînt, sfînt, sfînt...” pînă la „...pămîntul de mărirea lui”. De la „osana întru cei de sus” textul este luat din psalmul 117, 25, Matei 21, 9, Marcu 11, 9 și Ioan 12, 13.

Și în literatura românească cuvîntul osana (osanale) se întrebuițeau ca exclamație, ovație de laudă. Auzim despre cite cineva că a fost „primit cu osanale”, adică cu exclamații, aplauze puternice, cu animație.

Exclamația osana are la bază un fond istoric, ea aparține unui trecut îndepărtat, Vechiului Testament. Cuvîntul ne informează asupra unui aspect din viața popoarelor vechi și păstrează amintiri despre întîmplări din trecut. Ce-i drept cuvîntul a fost modificat și disimulat, hoșiana, devenind osana. Dispariția lui s-a produs treptat. Cuvîntul și-a pierdut unitatea lingvistică, dar și-a menținut conținutul. Apelativul osana are o valoare dogmatică, el este un reflex al mării lui Dumnezeu și exprimă ideea că Dumnezeu poate împărtași grațiile Sale celui care-l invocă. Invocarea lui Dumnezeu prin apelativul osana face legătură între Dumnezeu cel veșnic și omul cel temporal. Apelativul conține convingerea că Dumnezeu se ocupă de om, cu care se află în comuniune prin credință și astfel cuvîntul osana este mai mult decît un simplu cuvînt, el devine expresia unei realități în care omul credincios spune: mîntuiește Doamne! căci robul tău crede că poți.

În sfintele slujbe exclamația osana pune în contact pe credincioși și-i înglobează în colectivitatea celor orientați spre coordonatele esențiale ale credinței. Ea are rolul unei conjuncții care leagă și aduce aminte credincioșilor că trebuie să lucreze mină în mină unii cu alții pentru a descoperi comorile cele de preț ale omului și a le valorifica cu intransigența și răspunderea demnă de climatul în care sîntem mîndri că trăim.

Osana, această invocare patriarhală, are atributele eticii noi. Ea face parte din limbajul care dă — și azi — expresia sentimentelor noastre de bucurie.

Pr. prof. Nicolae Neaga

Sf. Andrei - Apostol străromân

O evocare a Sfîntului Apostol Andrei „cel întîi chemat”, spre a fi completă, trebuie să-l prezinte:

1. — acasă;
2. — la Iordan (cu Sf. Ioan Înaintemergătorul și Botezătorul);
3. — în preajma Mîntuitorului nostru Iisus Hristos;
4. — în Istoria Creștinismului primar apostolic și
5. — în Tradiția istorică bisericească.

1. Sf. Andrei apare în toate cataloagele membrilor Soborului Apostolic (Matei 10, 2; Marcu 3, 18; Luca 6, 14; F.Ap. 1, 13). A opta zi de la naștere, cînd a fost circumcis, i s-a dat numele *Andrei* (destul de frecvent întîlnit la elini, evrei și alte neamuri străvechi), care înseamnă „curajos”, „bărbat”, „cel fără frică”. Unii cercetători socotesc că ar fi echivalentul elin al ebraicului „Levi”. (Alte detalii, în „Mica Enciclopedie Onomastică”, de Christian Ionescu, București, 1975, p. 38—40). Îi cunoaștem tatăl: Iona, țăran pescar înstărit, din Betsaida Galileii. Îi cunoaștem fratele mai mare: Simon, cel ce avea să devină Sf. Apostol Petru (Simon al lui Iona). Frații, nureau preocupări identice. Temperamental, însă, reprezentau două firi contrastante. Om al inițiativelor prompte, uneori imprecuete, Simon-Petru se completa de minune cu chibzuitul și modestul său frate mai tînăr. Andrei este cel ce i-a arătat lui Simon calea spre Iisus Hristos, în Persoana căruia identifica fără șovăire pe Mesia.

2. De patru secole — de la Neemia — nu mai apăruse în Israil prooroc. Ieșirea la propovăduire a Sf. Ioan Botezătorul a stîrnit vîlvă. Andrei și fratele său Simon și-au întrerupt vremelnice treburile agropescărești și au purces spre Iudeia, la Iordan, unde Sf. Ioan atrăgea mulțimile, cutremura cugetele și curăța conștiințele.

N-au ucenicit multă vreme în preajma Proorocului necruțător cu argații păcatului. Apăruse în forfota de la Iordan Cel despre care Sf. Ioan cu dreptate spusese: „Cel care vine după mine a fost înaintea mea”, pentru că *mai-nainte de mine era* (Ioan 1, 15 și 27). Interesul pentru „metanoia” (pocăință) se deplasa domol, dar fără oprire, spre Hristologie. Fiii lui Iona au sesizat evoluția evenimentelor mesianice și cînd „holdele” s-au copt, au făcut firescul tranzit spre tabăra secerătorilor Cerului.

...Iar Ioan n-a socotit a fi dezerțare opțiunea fiilor lui Iona și s-a vădit a fi „Fiul lui Dumnezeu” (Ioan 1, 34).

3. Inițiativa acestui act preferențial o luase Andrei. Împreună cu Ioan al lui Zevedei și al Salomeei (cf. Ioan 1, 37), au făcut pasul decisiv, alipindu-i-se lui Mesia-Hristos.

...Nu pe-o zi-două: *pentru totdeauna*. Și — lucrul cel mai important — n-aveau să-l dezamăgească niciodată, chiar dacă în treacăt unul din ei avea să-l mihnească pe Domnul.

Dialogul a fost ultrascort: „Veniți...”! (Ioan 1, 39). Au și pornit-o către El încă înainte de aceea cu ceva (cf. Ioan 1, 37). Căutau „calea”... Aveau să afle mai mult decît atât: *calea* (care duce la Dumnezeu), *adevărul* (care ni-l descopere pe Dumnezeu), *viața* (care purcede din Dumnezeu); într-un cuvînt: *lumina* (care destramă beznele întunericului generat de Cel-râu). (Vezi Ioan 14, 6; 8, 12 etc.).

Sf. Andrei e *Apostolul „întîi-chemat”* la Sine de către Mîntuitorul, pentru că el l-a identificat mai întîi pe Domnul. (Ioan 1, 41: „Găsit-am pe Mesia!”). Fratele său, Simon, va fi *apostolul „adus la Iisus”* (Ioan 1, 42), ca Natanail de către Filip (cf. Ioan 1, 48). Gradual, e altă categorie: Andrei e apostolul „recrutat” de Iisus; Simon-Petru va deveni apostol recrutat de Andrei *pentru* urmarea lui Iisus. În fața acestei evidențe — de ce oare atît de neiertat ocolită în disputele teologice? — speculațiile profesionale apropiabile ar trebui să amuțescă

învîșe, în sfîrșit, de logica Cerului, adică și de nevoia curmării disensiunilor care îngreunează înțelegerea ecumenică intercreștine.

Nu ne oprim la explicația propusă de unii cercetători care susțin că Andrei l-a consultat pe Simon-Petru asupra a ceea ce urma să întreprindă fiii lui Iona dintr-un simțămînt de condescendență a fratelui mai mic față de „drepturile” fratelui mai mare. E cunoscută rigurozitatea cu care evreii biblici respectau relațiile religioase și sociale dintre membrii aceleiași familii, dar, în cazul de față, cine ne asigură că Simon-Petru ar fi avut înțietatea senectuții? Locul său în listele apostolicilor? (vezi mai sus). *Atî! Oricum ar fi evaluat lucrurile, înțietatea chemării lui Andrei nu poate fi nici clătinată și — cu atît mai puțin — nici devansată. Problema comportă și alte discuții de detaliu. Nu e locul — nu e spațiul necesar — de-a le continua aci...*

Participant tăcut și devotat la toate cîte a făcut și a învățat Mesia-Hristos, Sf. Apostol Andrei e întru chiparea exemplară a ucenicului atașat Dascălului său în viață și în moarte. Cum vom vedea...

Pînă acolo însă, nu fără folos este a reține, între alte, faptul că nu neglija nici legăturile personale cu cei „de alt neam”, întrevăzînd venirea neîntîrziată a sorocului la care avea să se admită pe de-a rîndul că Hristos e Mîntuitorul tuturor și nu un Mesia național al cîtorva. O scenă înregistrată de Sf. Apostol și Evangelist Ioan e semnificativă în această privință (12, 22). În textul respectiv, Sf. Andrei apare consultat ca unul care dispune de oarecare competență selectivă excedentară în problema accesului la Hristos a unor prozeliti mozaici dintr-eleenișii prezenți întîmplător la intrarea triumfală a Domnului în Ierusalim. Faptul dovedește, între altele, că locul destinat Sfîntului Andrei în Soborul Apostolic nu este plasat pe la periferiile anonimatului, nici după ce se acreditează înșurire nominală din Gal. 2, 9. N-a avut parte de publicitate personală care să-l favorizeze oarecum, măcar formal? Nu o agreea, nu o căuta, nu avea trebuință de ea cîta vreme i se îngăduise, din primul ceas al „cunoștinței” lor, să înnopteze sub același acoperemînt cu Mesia-Hristos și cu „ucenicul pe care-l iubea Iisus” (vezi Ioan 1, 39; asociat cu Ioan 19, 26 și loc. par.).

Finalul sfîntelor Evanghelii canonice adevărate că atunci cînd a sunat ceasul dispersării la propovăduire, a pornit și Sfîntul Andrei „în lume” ca să-și valorifice experiențele mesianice și să cheme „lumea” la Hristos.

4. Unde anume? Departe, peste tot unde era lipsă de semănători destoinici, înveștiți cu autoritate divin-umană. Documentele Creștinismului primar înregistrează — sau măcar semnaleză — prezența activă (și) a Sfîntului Apostol Andrei în tărîmuri nu numai *cunoscute* nouă, ci chiar și *apropiate* de noi: Cipru, Epir, Tracia, Ahaia, Colchida, Scitia ș.a.

5. După Herodot, Scitia cuprindea atunci Dobrogea, Muntenia de azi, Moldova, tărîmurile din nordul Mării Negre pînă la Don și Marea de Azov. Revenit în Grecia, în vremea domniei lui Traian (98—117), la adînci bătrînet, Sf. Andrei s-a sălașluit în portul Patras. Acolo a suferit moarte mucenică, fiind răstignit pe cruce (Origen, Eusebiu al Cezareei, Fer. Ieronim ș.a.). Sfîntele lui moaște au fost strămutate cu cînte la Constantinopol, în anul 357, fiind așezate în biserica „Sf. Apostoli (ctitorie a lui Constantin cel Mare). În vremea cruciadelor (sec. 13) au ajuns în Italia (ca „pradă” de război?), iar două veacuri mai tîrziu (1462) și-au aflat odihnă la Roma.

Biserica noastră — ca și rușii ortodocși și, parțial, scoțienii — îl cinstesc pe Sf. Andrei ca „apostol național” al lor.

Pr. prof. Dr. Grigorie Mărcu
(Continuare în pag. a 4-a)

Al doilea dialog teologic dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Evanghelică din R. F. G.

Între 23 și 26 octombrie a.c. s-a ținut, la Iași, al doilea dialog teologic dintre reprezentanți ai B. O. R. și reprezentanți ai E. K. D.

Delegația Bisericii Ortodoxe Române a fost condusă de P. S. Vasile Coman, iar delegația E. K. D. de Dr. Heinz Joachim Held, președintele relațiilor externe ale E. K. D.

Tema principală a dialogului a fost: „Sfintele Taine ale Bisericii în Confesiunea Augustană și în Mărturisirea de credință ortodoxă din sec. XVI—XVII.”

Tema menționată mai sus a fost strîns legată de primul dialog din anul trecut de la Goslar, precum și de conferința interteologică dintre reprezentanți ai Bisericilor Ortodoxă și Protestante din România din mai a.c.

S-au ținut următoarele referate: Prof. Dr. Ferdinand Hahn: „Sfintele Taine ale Bisericii în Confesiunea Augustană pe baza Tradiției apostolice”.

Prof. Dr. Dumitru Radu: „Sfintele Taine ale Bisericii după Tradiția apostolică din punct de vedere ortodox”.

Prof. Dr. Hans Helmut Esser: „Sfintele Taine ale Bisericii după Confesiunea Augustană în doctrina și viața Bisericii Reformate”.

Prof. Dr. Ioan Ică: „Sfintele Taine în viața Bisericii după Mărturisirea de credință ortodoxă din sec. XVI—XVII.”

Prof. Dr. Georg Kretschmar: „Ce însemnătate are învățătura despre Sfintele Taine în Confesiunea Augustană pentru dialogul ecumenic cu Biserica Ortodoxă”.

Prof. Dr. Dumitru Stăniloae: „Sfintele Taine în Confesiunea Augustană în concepția luterană actuală și în învățătura Bisericii Ortodoxe”.

La dialog au luat parte ca observatori Prof. Dr. Hermann Pitters, din partea Bisericii Evanghelice C. A. din România și Prof. Dr. Zoltán Gálfy din partea Bisericii Reformate din România.

Referatele și discuțiile care s-au purtat în legătură cu Sfintele Taine, au avut un caracter comprehensiv și irenic, în spiritul frățietății și încrederii crescînde.

Comunicatul arată că se poate da mărturie comună cu privire la unele învățături despre Sfintele Taine, în altele se află convergențe însemna-

te, iar în altele puncte de vedere deosebite, care se cer studiate în viitor.

În doctrina despre Sfintele Taine s-a arătat că există un acord deplin în concepția despre prezența lui Hristos însuși în săvîrșirea Sfintelor Taine precum și în prezența reală în Sfînta Euharistie. De asemenea cele două părți au ajuns la convingerea că Sfintele Taine sînt mijloace de mîntuire prin care Dumnezeu dăruiește harul Său mîntuitor în săvîrșirea Sfintelor Taine și dă naștere unei vieți noi în Hristos.

În privința raportului între Cuvînt și Taină există acord în aceea că predica Cuvîntului lui Dumnezeu, conformă cu credința apostolică în Biserică și prin Biserică, are loc prin puterea Duhului Sfînt și dă naștere credinței. Sfintele Taine nu sînt însoțite numai de Cuvînt, ci ele constituie o formă vizibilă a Cuvîntului lui Dumnezeu.

În ceea ce privește caracterul eclesial al Sfintelor Taine s-a ajuns la acord comun în aceea că ele sînt daruri ale lui Dumnezeu care constituie ființa Bisericii și care pot fi săvîrșite numai în Biserică, din care cauză Biserica are un caracter sacramental.

Între punctele de învățătură convergente s-a reliefat împreună lucrarea lui Dumnezeu și a omului în săvîrșirea Sf. Taine. Deși epicleza ocupă un loc diferit și are o însemnătate diferită în rînduile liturgice ale celor două Biserici, totuși acest lucru nu constituie o deosebire fundamentală. Ambele Biserici admit că Sfintele Taine se bazează pe jertfa lui Hristos, deși jertfa lui Hristos nu a căutat o expresie identică în tradiția celor două Biserici.

O puternică convergență s-a reliefat în privința raportului dintre Taină și Credință.

Între problemele deschise s-a amintit numărul Sfintelor Taine și aprecierea expresiilor „ex opere operato” și „ex opere operantis”. Deschisă a rămas și problema în ceea ce privește aprecierea Cuvîntului și a Tainei, dacă ele au valoare egală sau dacă Sf. Taine sînt o încununare a Cuvîntului. Viitorul dialog urmează să continue cercetarea acestor învățături, precum și aprecierea preoției, respectiv a slujirii canonice a Sf. Taine.

*

tul Părinte Patriarh Iustin, exprimînd bucuria și recunoștința pentru acest prilej fructuos de a contribui la apropierea dintre cele două Biserici și popoare și de a putea vizita

România cu comorile ei vechi și cu realizările contemporane.

În ziua de 2 noiembrie membrii Bisericii Evanghelice din R. F. Germania s-au întors în patrie.

Sadoveanu și Transilvania

munți. În asemenea situație se găsește substantivul *prunc* și *muiere*. Iar în ce-l privește pe ultimul nu trebuie să uităm că Sadoveanu, plecând de la realitățile din Transilvania și utilizându-l în mod sistematic, în scrierile proprii, a reușit să-l scoată din rîndul cuvintelor cu înțeles peiorativ și să-l repună în vechile lui drepturi, întocmai cum a procedat și cu neologismul *amic*. Nu intrăm, aici, în amănunte și, prin urmare, nu ne vom opri la alte exemple.

Printre cărțile cu inspirație ardelenască, ale lui Sadoveanu, notăm, în primul rînd, „Valea Frumoasei” (1937) și „Ochi de urs” (1938), prin care autorul evocă nu numai frumusețea locurilor respective și vrednicia oamenilor care le populează, ci introduce în circuitul literar o serie de cuvinte nemăintîlnite în opera sa, pînă atunci. Este vorba, pe de-o parte, de elemente regionale, de vocabular în primul rînd, dar și de fonetică și de morfologie, și de o serie de neologisme latinești, pe de altă parte, prin ajutorul cărora plează mai precis acțiunea în provinciile dintre Carpați și bazinul Tisei. La acestea se mai adaugă, apoi, câteva elemente de proveniență germană, care vorbesc, și ele, în sensul originii ardelenese a celor care le utilizează în vorbire. Iată câteva exemple, pentru fiecare categorie. Cuvinte ca *brînță*, pentru mină, *clisă*, pentru slănină, *cloambă*, pentru creangă, *crumpene*, pentru cartofi, *găta*, pentru termina, *gornic*, pentru pădurar, *lemnuse*, pentru chibrite, *mărgilă*, pentru mlaștină, *papară*, pentru omletă, *șipa*, pentru arunca, o *șiră*, pentru puțin, caracterizează, cum nu se poate mai bine, pe eroii celor două cărți, întocmai ca fonetismele *păbar*, *Trăian*, care aduc aminte de exemple ca *Balaban*, *sătană* etc., din „Țiganiada” lui I. Budai Deleanu, ori ca *Brașcu* și *Sibi*, cum pronunțau localnicii numele celor două orașe din sudul Transilvaniei. La toate acestea se mai adaugă formele *mînc*, *mîncă*, (să) *mînce*.

Dintre neologismele de proveniență latinească vom cita pe *gratulă*, pentru felița, pe *morb*, pentru boală și pe *vulnerat*, pentru rănit, iar dintre împrumuturile recente din limba germană avem, pe lângă *iegher*, termen pentru militar, și pe lângă *țug* (= tren), impus pe cale administrativă, două substantive speciale: *hoștand*, cu înțelesul de observator, loc de pîndă la vîntoare, și *revir*, pentru raion silvic. Poate tot aici ar trebui citat și cuvîntul, obscur sub aspectul originii, *vangor*, sinonim al lui val de apă, năhlap, „harmăsar”, pe care nu-l întîlnim, în toată opera lui Sadoveanu, decît în două locuri din „Valea Frumoasei” (pag. 66 și 132) și o dată într-o poezie scrisă în 1942, dar nepublicată. Cuvîntul respectiv nu mai apare nicăieri, în literatură, și nu este menționat în dicționare.

Nu putem încheia înainte de a arăta că Sadoveanu a colaborat încă din tinerețe, la o serie de publicații ardelenesti, de la „Luceafărul” sibian pînă la „Carpații”, frumoasa revistă de vîntoare condusă de Ionel Pop între anii 1933—1947. Vom spune, de asemenea, că „Astra” i-a publicat unele cărți, cum se poate vedea din recenta *Bibliografie sibiană*, apărută, la Sibiu, în cursul acestui an, sub semnătura Elenei Dunăreanu.

Legăturile lui Sadoveanu cu Transilvania au contribuit la consolidarea unității noastre naționale precum și la definitivarea drumului care duce, în urcuș, la fundamentarea limbii române literare. Mai mult decît atît. În ultima sa carte, „Cîntecul mioarei”, rămasă neterminată după cum se știe, scriitorul ne mărturisește, prin eroul său, profesorul Zarendi, pe care unii cititori l-au identificat cu G. Ibrăileanu, că între Bihor, Maramureș și Năsăud s-a consolidat unitatea însăși a limbii literare și tot acolo s-a făcut legătura, sub acest aspect, cu frații de peste Carpați, cu moldovenii.

Gavril Istrate

250 de ani de la nașterea lui Horea

Chipul lui Horea în conștiința bihorenilor

S-au împlinit 250 ani de la nașterea țaranului Nicolae Ursu devenit simbol al luptei pentru dreptate și libertate a românilor din Transilvania, țaran care, prin lupta și moartea lui mucenică, pentru cîntecul lui la strana bisericii și în adunările populare a primit numele de Horea.

El a continuat și a dat dimensiuni de epocă răscoalei țaranilor români de la mijlocul secolului al XVIII-lea condusă de călugării Vișarion Sarai și Sofronie de la Cioara (jud. Alba).

Această primă răscoală din secolul XVIII-lea deși a fost de proporții mai mici, pornită dintr-o nemulțumire de ordin religios, arată totuși în cîte feluri de asuprire trăia poporul român din Transilvania în acel timp.

Poporul român care știe să-și prețuiască moșii și strămoșii și este conștient că libertatea și independența lui națională este rezultatul unor mari jertfe de multe secole, cinstește amintirea țaranului mucenic Horea, care și-a dat viața pentru ruperea legăturilor sclaviei în care erau ținuți frații lui de un neam și o lege.

Cu toate că centrul răscoalei țărănești de la 1784 erau Munții Apuseni, Cîmpeni, Abrud și Zlatna, unde s-a zguduît din temelii răzvrătirea moșilor, totuși ea nu a rămas fără ecou și fără urmări în istoria tuturor românilor, după cum ecoul ei s-a auzit pînă departe în Europa.

Românii din Bihor, aflați în partea vestică a Munților Apuseni au fost între cei dintîi care au receptat acest curent social, pe care l-au așteptat și s-au bucurat la apariția lui, pentru că mai mult de 70 la sută din pămîntul acestor plaiuri era în proprietatea unor latifundiați eclesiastici sau laici.

Ei trebuiau să muncească pe aceste pămînturi ca robi, iar stăpînii lor îi socoteau ca pe niște bunuri mobile de care dispuneau după voința lor și a căror muncă, libertate și chiar viață se puteau vinde sau înstrăina după bunăvoința latifundiarilor.

An de an sporeau zilele de lucru ale țaranilor pe moșia latifundiarilor și plata devenea din zi în zi mai mică.

Era deci firesc ca ei să se bucure de mișcarea țaranilor din munți și să aștepte îmbunătățirea traiului lor.

Despre felul cum au apreciat bihorenilor lupta și chipul lui Horea ne grăiește faptul că portretul său a fost așezat în Catedrala ortodoxă din Oradea, în rînd cu sfinții Bisericii.

Se știe că această biserică s-a construit tocmai în timpul revoluției lui Horea, în anul 1784.

Se poate spune că, deși el a trăit și a luptat în localitățile din Munții Apuseni și a fost martirizat la Alba Iulia, totuși Catedrala din Oradea este într-un fel ctitorie morală

a lui Horea. Datorită răscoalei țărănești din acea vreme împăratul s-a îndurat să dea voie românilor din Oradea să-și facă biserica de piatră în oraș „întra muros”.

Catedrala episcopiei ortodoxe din Oradea este cunoscută în țară și peste hotare prin două caracteristici.

Întîi, ea are în turn un fel de glob în care se indică fazele lunii,

Portretul lui Horea din Catedrala cu Lună

de aceea se numește și „biserica cu lună”.

În al doilea rînd, ea are deasupra catapetezmei pe arcada care desparte altarul de naos, chipul lui Horea, încadrat de lauri, pictat pe pînza din anul 1816, odată cu pictarea iconostaului.

În mod obișnuit chipurile ctitorilor de biserici în Ortodoxie sînt așezate în pronaos, pe peretele de vest al bisericii.

Cei ce au zidit biserica cu lună l-au socotit pe Horea ca pe un ctitor, deși nu a contribuit cu bani la zidirea ei. Prin lupta lui a înlesnit și a creat condițiile ca ea să se construiască, de aceea i-au așezat portretul la locul cel mai de cinste.

E drept că portretul are dimensiuni mai mici, pentru ca să nu vadă cei ce aveau ochi să vadă, cum se spune la Scriptură.

Oricum pictarea lui în biserică cu lună arată că de la începutul secolului al XIX-lea în conștiința bihorenilor era convingerea că biserica cu lună s-a construit datorită acțiunilor lui Horea și că împăratul de la Viena, trecînd în acel timp prin Oradea, nu a putut rămîne nepăsător la cererea ortodoxilor de a avea o biserică în centrul orașului. Figura lui Horea este vie în conștiința tuturor românilor. Ea stă la început de epocă, determinînd înlăturarea lanțurilor robiei și deschizînd căi și me-

tode noi pentru dobîndirea dreptății sociale și a libertății naționale.

Mărima lui, spune academicianul David Prodan de la care avem cea mai monumentală lucrare despre răscoala lui Horea în două volume, crește nu înălțîndu-se deasupra masei, ci confundîndu-se în ea, crește prin perfecta identitate cu ea... crește nu prin singularizare, ci prin multiplicare. El reprezintă un „simbol”.

Sfîrșitul său tragic asemănător cu al primilor creștini — l-a înălțat în ochii posterității și l-a așezat în rîndul martirilor neamului.

Așezînd chipul lui Horea în rîndul sfinților, Biserica a arătat cît este de strîns legată de viața și năzuințele poporului român și cît de sfință socotește cauza dreptății și libertății lui. Ea a fost în toate vremurile de răscruce ale poporului român alături de el, l-a mîngîiat în vremuri de durere, l-a sprijinit în împlinirea idealurilor lui de dreptate socială și libertate națională și cinstește pe bărbații săi de seamă cu o cinștire care merge pînă la asemănare cu venerația.

Deși în secolul al XIX-lea legile aspre ale dualismului austro-ungar interziceau pomenirea lui Horea în slujbele bisericești, totuși în foarte multe parohii pomenirea lui s-a făcut, cinstindu-se memoria și fapta lui.

Să mai amintim și aceea că Horea, înainte de a porni lupta a fost ciocpilor în lemn și a lucrat cu pricepere și simț artistic la construcția de case și biserici din lemn. Se cunoaște biserica de lemn din Cizer (Sălaj) pe grinda căreia se poate citi însemnarea că este făcută de Horea. (Biserica se află astăzi la Muzeul satului din Cluj-Napoca).

Frîngerea trupului său pe roată, la Alba Iulia, l-a ridicat între martirii neamului.

Numele său, intrat în legendă — adică în sufletul multimilor — este roșit în cîntece, poezii și rugăciuni, din generație în generație. Oct. Goga, poetul pătimirii noastre, a prins în versuri minunate bisericuța din Albac:

„Bisericuță din Albac
Tu ești al vremurilor semn
Tot bietul nostru plîns sărac
E-nchis în trupul tău de lemn”.

*

„Din ce-am cerut, din ce-am iubit
Atîtea rugăciuni cuprinzi
Și-atîta vis neizbîndit
Sub vechiul tău tavan de grînzi”.

Roata a zdrobit doar trupul lui Horea, lupta sa a intrat adînc în conștiința poporului.

Biserica noastră îl cinstește și îl așează între bărbații de seamă ai neamului și credinței străbune.

Părintele VASILE

Horea — portdrapelul luptei pentru libertate socială și națională al românilor transilvăneni, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea

În luna octombrie s-au împlinit 250 de ani de la nașterea, în 1730, a lui Vasile Nicola Ursu, numit Horea, fiu de iobag, din Albac, aflat în Munții Apuseni, conducătorul marșii răscoale țărănești din 1784, stejarul luptei pentru libertate socială și națională a românilor transilvăneni.

Purtătorul de idealuri al românilor ardeleni, a cunoscut din plin greutățile sociale și asuprirea națională exercitate de regimul habsburgic în Transilvania. Moștenind condiția de iobag și fiind om sărac, Horea, de tînră, a fost nevoit să împlinească suita de numeroase obligații feudale impuse țaranilor dependenți.

Cu trecerea anilor, dobîndind experiență în lupta pentru drepturi și libertăți, fiind socotit mai luminat și mai învățat între ai săi, aceștia îl delegă sol în patru rînduri, încredințîndu-i plîngerile și revendicările lor pentru a le prezenta împăratului de la Viena. Cea mai apăsătoare obligație era *robota*. Fixată la 3 zile pe săptămîină cu vitele

și la 4 cu brațele, aceasta de multe ori era pretinsă, prin abuz, la 7 zile pe săptămîină; sporiseră zilele de coasă, de făcut garduri și șanțuri, de cules, zilele de lucru la construirea cuptoarelor de topit minere, tăiatul și căratul lemnurilor, arderea cărbunilor, transportul minei. De asemenea, au crescut dările în bani către stăpînii de pămînt, către stat, taxele pentru plata slujbașilor, pentru întreținerea armatei.

Situația deosebit de grea a moșilor este cuprinsă într-un raport al pretorului din Turda, care arată: „Bucate dă, cărașie face, pentru agonisirea banilor de dare aleargă, trudește, slujește și pe stăpînul pămîntului, trebuie să trăiască și să lucreze și pentru el. Sînt așa de multe aici năpăstuirile, de nu se poate spune. Din pricina lipsurilor, poporul acesta (numai cu mlaialul lui e mînat la toate muncile: clădiri, cărașii, robote)”.

Purtînd plîngerile numeroase ale moșilor, în 1779, Horea, însoțit de

Ioan Ourgă, numit Cloșca, iobag al fiscalului, din Cărpiniș, și de Dumitru Todea, primarul din Albac, a pornit spre Viena. Neînd primii de împărat, ei au lăsat jalbele unor funcționari de la Curte. Neîmplinirea făgăduielilor, îi determină în anul următor pe oamenii Munților Apuseni să-l trimită din nou pe Horea la curtea împărătească. Împreună cu Cloșca, îndrăznețul Nicolae Ursu apucă iarăși drumul Vienei. Și, ajunși acolo, cei doi stăruie pînă reușesc să se înfățișeze noului împărat, Iosif al II-lea, aducîndu-i la cunoștință solia încredințată.

Bunăvoința și promisiunile monarhului n-au dus la ușurarea greutăților și nedreptăților ce apăsu asupra românilor transilvăneni. Dimpotrivă, abuzurile autorităților sporeau, iar situația moșilor se înrăutățea și mai mult. Tocmai atunci are loc incidentul de la Cîmpeni, din 24 mai 1782, care arată că paharul suferințelor maselor populare se umpluse pînă la refuz. Cu acel prilej, fiind zi de tîrg, niște armeni, care arendaser dreptul de circumscripție, n-au dat voie moșilor să-și vîndă mielul, băutură făcută de ei. Pentru a-i alunga pe locuitorii români din tîrg, arendașii și slugile lor s-au

Prof. Petru I. Dan

(Continuare în pag. a 4-a)

HOREA...

(Continuare din pag. a 3-a)

năpustit asupra cofelor și berbințelor cu mied, spărgându-le și vărsând băutura moșilor. La aceasta, locuitorii munților, oameni aprigi și dirji, au încercat să-și facă singuri dreptate. Sărind cu topoarele, moșii au spart butoaiele arendașilor, aflătoare în țîrg și în pivnițe, producându-le pagube. Autoritățile au ținut partea arendașilor: 23 dintre moși, socoțiți ca ai răzvrătirii, au fost înțemnițați, 5 dintre ei condamnați la moarte, iar moșii obligați la o despăgubire ce depășea de 25 de ori pagubele reale. Horea, considerat de oficialități „agitator faimos”, a fost dat în urmărire pentru a fi prins și pedepsit aspru.

Aceste măsuri au dus la creșterea nemulțumirii țărănilor, la sporierea hotărârii lor de a lupta pentru drepturi și libertăți. Este alcătuită o nouă jalbă, mai lungă și mai cutezătoare, pe care Horea, însoțit de Cloșca, o duc la Viena. Din nou sînt primiți de Iosif al II-lea, care le promite îndreptarea situației.

Stările de lucruri se accentuează. Nedreptățile se înmulțesc. Moșii sînt tot mai împovărați și mai hotărâți, totodată, să pună capăt răului pe calea răscoalei. Totuși, mai fac o încercare în vederea îndreptării nedreptăților. Sînt alcătuite noi jalbe, pe care, în aprilie 1784, Horea, în fruntea unei delegații, le înfățișează împăratului. Solii moșilor au fost primiți cu bunăvoință de monarh. Nu se știe ce răspuns a dat Iosif al II-lea, la cererea lui Horea de a li se face dreptate românilor. Solul moșilor va folosi însă înțîlnirea și discuția cu monarhul în pregătirea și desfășurarea răscoalei.

Evenimentele acestea aveau loc cînd împărații Austriei și Rusiei se înțeleseseră cu privire la împărțirea între ei a Imperiului otoman. Această însemna război, iar războiul avea nevoie de soldați. În acest scop, Iosif al II-lea emite, la 31 ianuarie 1784, un decret cu privire la înscirarea în

regimentele de graniță a altor sate din apropiere. Țărani, doritori să scape de iobăgie, interpretează decretul în sensul că se referea la toată Transilvania. Sătenii nu mai ascultă de poruncile autorităților și nobililor. Aceștia, obținînd anularea înscirării și oprirea de a le continua, folosesc mijloace brutale, maltratați, alungări din case și închiderea țăranilor mai îndrăzneți, pentru a aduce masele populare la supunere și ascultare.

O asemenea stare de spirit domnea în Transilvania, în toamna aceluși an, cînd se reîntorcea Horea de la Viena. Folosind această împrejurare, la 28 octombrie 1784, cu ocazia tîrgului de la Brad, Gheorghe Crișan, în numele lui Horea, îi cheamă pe țărani să se adune duminică, 31 octombrie, la Mesteacău pentru a merge la Alba Iulia după arme. Cei vreo 5—6.000 de țărani care răspund chemării, sub conducerea lui Crișan, pornesc la drum. Ajunși la Curechii, lângă Brad, la 1 noiembrie, sînt atacați de autorități. Aceștia se opun cu înverșunare. Scințea de la Curechii a aprins vîlvățile răscoalei.

Cu o mare iuteală, răscoala — care a avut caracter social și național — se întinde în toată zona Munților Apuseni, apoi dincolo de marginile acestora, în Maramureș, Sibiu, Făgăraș și Banat. La chemarea lui Horea se adună satele, numele său este tot mai mult cunoscut și ascultat. Masele îl recunosc conducător, depunînd jurămint de credință. Horea numește căpitani. În numele lui se dau porunci meșterilor pentru a făuri arme, se comunică nobililor pentru a se supune, autorităților de a nu se opune răscoalei. Tot în numele lui Horea, se adresează nobilimii refugiate în cetatea Deva ultimatumul care cuprinde esența programului răscoalei: nobilimea să nu mai fie

pe viitor, ci fiecare să trăiască din slujba ce o va căpăta de la împărăție; nobilii să-și părăsească pentru totdeauna moșiile, care să fie împărțite țăranilor; să plătească și nobilii dări ca și poporul de rînd. Era programul cel mai înaintat, mai radical, pentru vremurile acelea, formulat în Transilvania acelor ani de minte îndrăzneată, de gîndirea temerară, de personalitatea revoluționară a lui Horea. Programul acesta a fost înțeles și însușit de țărănimea română și, în zonele unde trăiau amestecați cu românii, și de țărani maghiari, de lucrătorii minelor și sărăcimea așezărilor urbane.

În fața radicalizării și extinderii răscoalei, nobilii, autoritățile și împăratul își unesc forțele pentru înăbușirea ei, pentru pedepsirea răsculaților și a căpeteniilor acestora. Oastea imperială, numeroasă și bine înarmată, înfringe cetele răsculaților, ceea ce-l determină pe Horea să hotărăască, la 14 decembrie, încetarea luptelor. Însoțit de Cloșca și de cîțiva oameni credincioși, el se retrage în munți, plănuiind o nouă ridicare a moșilor, odată cu venirea primăverii.

Nobilii și armata imperială trec la represalii. Sute de țărani sînt condamnați la moarte, fără judecată. Căpeteniile sînt urmărite. Horea și Cloșca au fost prinși la 27 decembrie 1784, iar Crișan la 31 ianuarie 1785. Închiși într-o celulă deasupra porții de intrare în cetatea Alba Iulia, interogați și maltratați în mai multe rînduri, lui Horea și Cloșca li s-a aplicat groaznică pedeapsă a frîngerii cu roata de sus în jos. La 28 februarie 1785, pe platoul „La furci” din Alba Iulia, Horea a fost supus spulciului, luîndu-i-se viața.

Deși neînfricatul fiu de iobag a căzut sub loviturile nobilimii și absolutismului habsburgic, ideile și programul său revoluționar au constituit far călăuzitor și îndemn la luptă pentru libertate socială și națională. Prin întreaga-i activitate și prin jertfa sa, numele lui Horea a intrat adînc în istoria și conștiința poporului român.

mană de Șerban Cantacuzino bisericii din Tilișca. Un *Triod* și un *Octoih* (tipărite la Buzău în 1700) aflăm că au fost dăruite de Constantin Brîncoveanu mănăstirii Simbăta de Sus. O *Pravilă* (Tîrgoviște, 1652) era cumpărată la 1653 chiar de la cămara domnească pentru a fi dusă în Ardeal. Un exemplar din *Biblia lui Șerban* (Buc., 1688), adus din cătunul După Piatră, din Zărand, păstrează două însemnări de un interes istoric deosebit; prima, scrisă de către unul din participanții la răscoala lui Horea, protopopul din Trestia, oferă date inedite privind represiunea sîngerasă a cetelor țărănești, a doua însemnare se referă la revoluția din 1848—1849 în Apuseni. Multe alte note privesc circulația cărților, vînzarea, legarea sau instrăinarea exemplarelor, nu puține oferă date de interes economic, social, administrativ, despre starea timpului, calamități, fenomene astronomice și de altă natură. Sînt, toate, documente pentru istoria românilor care se cer citite și interpretate de către cercetătorii istoriei noastre, a culturii noastre vechi mai ales, de către monografiile satelor, pentru că sînt în măsură să întregesc imaginea ce dorim să o avem despre înaintași, cu preocupările, obiceiurile și simțămintele lor.

Am prezentat, firește, în rîndurile noastre doar cîteva repere asupra cărții semnată de Doina Braicu și Victor Bunea. Ea reprezintă un început de valorificare a ceea ce bibliotecile documentare ale Sibiului păstrează în fondurile lor. Așa cum ni se înfățișează — prin truda tuturor celor care au ostenit pentru constituirea fondului de manuscrise și cărți a Mitropoliei Ardealului cît și pentru ca ele să fie readuse în conștiința noastră prin lumina tiparului — lucrarea merită toată lauda. Ea se cere continuată, cu grijă și prețuire.

Florian Dudaș

Din agenda Prea Fericitului Părinte IUSTIN

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Marți, 9 septembrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a participat la recepția oferită de Ambasada R. P. Bulgaria, cu prilejul zilei naționale. A fost însoțit de P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal.

Joi, 11 septembrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Od. Tell, Secretar general al Societăților Bisericești Britanice Unite, de la Londra. A fost de față P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal.

Marți, 16 septembrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Prof. Todor Șabev — secretar general adjunct al Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Geneva. Au fost de față P.S. Episcop Antonie al Buzăului și P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal.

Luni, 22 septembrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Harry McCormick, președintele Comitetului parohial al Bisericii române din Londra — Anglia.

Marți, 30 septembrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Hans Peters, cu soția, membru al Prezidiului Societății Renano-Westfale de relații cu străinătatea, din Dortmund — R. F. Germania, membru al Parlamentului European de la Strasbourg și Vicepreședinte al Comisiei pentru problemele sociale și de muncă a Parlamentului European, care a făcut o vizită în țara noastră, la invitația Institutului român pentru relații culturale cu străinătatea. A fost de față P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Miercuri, 1 octombrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Academicianul Prof. Constantin Tsatos, fost președinte al Republicii Elene, împreună cu soția Ioana Tsatos, care la invitația Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste, a făcut o vizită în țara noastră. Înaltul oaspete a fost însoțit de D-l Elias Clis, însărcinatul cu afaceri ad-interim al Ambasadei Greciei la București, cu soția și de D-l Ambasador Valentin Lipatti. Au fost de față P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor și P. C. Pr. Const. Cornițescu, profesor la Institutul Teologic din București. Prea Fericitul Patriarh Iustin a oferit un dîneu în cinstea oaspeților, care a avut loc la reședința Patriarhală din București.

Joi, 2 octombrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit delegația Partidului Noua Democrație din Grecia, condusă de Constantin Kallias, vicepreședintele Comitetului executiv al partidului, care a vizitat țara noastră la invitația Consiliului Național al Frontului Democrației și Unității Socialiste. Din delegație au făcut parte: Marhos Antoniadis, Ioanis Katsafados și Zaharia Kratsas. A fost de față P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Vineri, 3 octombrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a prezidat lucrările Permanenței Consiliului Național Bisericesc. Au participat P.S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal și membrii permanenței.

Luni, 6 octombrie — La invitația Sanctității Sale Pimen, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, Prea Fericitul Patriarh Iustin, în fruntea unei delegații a Bisericii Ortodoxe Române, a plecat la Moscova, într-o vizită de prietenie pe care a făcut-o Bisericii Ortodoxe Ruse. Din delegație au făcut parte: I. P. S. Mitropolit Teoctist al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Mitropolit Nestor al Olteniei, P. S. Episcop Antonie al Buzăului, P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal, P. C. Pr. Marin Sava, slujitor al parohiei „Sf. Ioan Botezătorul” din București, P. C. Arhid. Ion Bănățeanu, secretarul Cabinetului Patriarhal și P. Cuv. Arhid. Laurențiu Moveleanu, slujitor al Catedralei Patriarhale din București. La plecare pe aeroportul internațional „Otopeni” au fost de față: P.S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Vicari administrativi, Consilieri patriarhali, etc.

Luni, 13 octombrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin, în fruntea delegației bisericești pe care a condus-o, s-a întors de la Moscova. La aeroportul internațional „Otopeni”, Prea Fericirea Sa a fost întâmpinat de: I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului, P. S. Episcop Roman Ialomițeanul, Vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, Vicari administrativi, Consilieri patriarhali etc.

Marți, 14 octombrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe Pastorul anglican Daniel Conklin, referent de burse din cadrul Organizației „Das Diakonische Werk”, din Stuttgart — R. F. G. A fost de față P. S. Episcop Antonie al Buzăului, P. S. Episcop Vasile Tîrgovișteanul, Vicar patriarhal și D-l Remus Rus — interpret.

Marți, 28 octombrie — Prea Fericitul Patriarh Iustin a primit pe P. C. Preot Ioan Jifu — de la parohia Timmins, Ontario, Canada, aparținînd Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America și Canada.

Sf. Andrei - Apostol străromân

(Continuare din pag. a 3-a)

În puzderia de date fragmentare privitoare la activitatea sa misionară — unele (aparent) contradictorii — rezultă mai presus de toate această certitudine istorică: *Sfîntul Andrei a predicat în spațiul teritorial străromân.*

...Dar nu numai el. Prezența activă a Sfîntului Apostol Pavel (și) în același spațiu misionar este de asemenea suficient atestată după severele canoane ale cercetării istorice și biblice. (Deuteronom 19, 15: „În gura a două sau trei mărturii va sta tot adevărul”). „Nicopolis” din Tit 3, 12 și „Dalmația” din II Tim. 4, 10 adevăresc că aria de formare a poporului (stră)român a devenit curînd (și cu adevărat) teren de activitate misionară a strădanicului Apostol „al neamurilor”, — fără să mai punem la socoteală străvechea zicală: „I-a lăsat ca Pavel pe valahi”, care așteaptă pro-

pecțiuni istorice și lingvistice nejustificate neglijate pînă acum. Despre aceasta, însă, vom vorbi separat și insistent, cu alt prilej, căci este de vorbit...

*

Pomenirea cu cuvintele rugăciunii de laudă creștinească a Sfîntului Apostol Andrei, Biserica noastră o face la 30 noiembrie ale fiecărui an. (Să se vadă pătrunzătoarele texte rituale de cult).

Dincoace de munții-părinți, în Biserica transilvăneană, tot atunci pomenim și pe marele Mitropolit care i-a ridicat renumele pe umerii puternici ai istoriei naționale: Andreiu Șaguna. (1808—1873).

Fie-ne rugăciunile unuia și faima celui alt scut de ortodoxie și visticie de românească țarie în iureșul contemporan spre zări de urcușuri viitoare!

Doina Braicu, Pr. Victor Bunea

CARTEA VECHIE ROMÂNEASCĂ din secolele XVI—XVII în colecțiile Arhiepiscopiei Sibiului

Cuvînt înainte de Î. P. S. Sa NICOLAE, Mitropolitul Ardealului, Prefața de prof. univ. dr. Virgil Cîndea, Editura Centrului mitropolitan Sibiu, 1980, 165 p.

Cartea apărută în aceste zile de sub teasul tiparului Mitropoliei Ardealului reprezintă pentru cultura noastră, pentru literatura românească veche mai ales, un eveniment editorial. Scrisă de către doi specialiști cunoscuți prin preocupările lor, mai ales prin articolele și studiile pe care le-au elaborat în ultimii ani, lucrarea înfățișează cele mai vechi cărți tipărite de români păstrate în prezent la Sibiu, în colecțiile Arhiepiscopiei.

Precuvîntarea înalt Prea Sfinției Sale Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului, care deschide cartea, evocă, spre luare aminte cititorului, tradiția statornică prin mitropolitul Andrei Șaguna și urmașii săi în scaunul mitropolitan cu privire la ocrotirea și cinstirea comorilor culturale ale bisericii românești din Transilvania, între ele manuscrisele și cărțile vechi reprezentînd componente de seamă ale averii spirituale a neamului. Pentru că, arată înalt Prea Sfinția Sa, ele vorbesc „despre dragostea de Legea noastră străbună a unor voievozi cît și a unor ierarhi și alți fii ai Bisericii Ortodoxe Române”, „despre legăturile viii și permanente dintre frații de pe ambele versante ale Carpaților, despre ațîțta știință și, mai ales, neștiință” „Badea Cârțan”, care, sfidînd granițele vremelnice dintre fiii aceluiași pămînt străbun, prin „vama cucului” au cărat „în spate” aceste cărți și, totodată, ele ne amintesc — să nu uităm — vremurile de obidă din veacurile trecute străbătute cu siguranță și puterea conștiinței lor virtuale de către satele cu preoți din Ardeal.

Prefața cărții este semnată de reputatul istoric al umanismului românesc, d-l prof. univ. dr. Virgil Cîndea. Repertoriul de la Sibiu, apreciază Domnia Sa, reprezintă un studiu de istorie culturală, „o contribuție de geografie culturală românească” care readuce în conștiința contemporană fragmente din tabloul vieții sociale și familiale a românilor ardeleni, atitudini, idei, evenimente din veacurile trecute constituînd, altfel spus, un volum cu însemnări și mărturisiri de demult adunate de pe exemplare a 46 de tipărituri românești dintre 1508 și 1700.

Catalogul propriu-zis, conținînd descrierea exemplarelor cărților, este precedat de un studiu introductiv în cuprinsul cărui Doina Braicu și Victor Bunea fac un succint excurs în istoria tiparului românesc de la Filip Moldoveanu pînă în pragul veacului al XVIII-lea, relevînd dintr-o parte cărțile pe care românii le-au tipărit pe cele existente la Sibiu, atrăgînd totodată atenția cititorului, cercetătorului interesat, asupra însemnărilor de demult scrise pe filele lor, mărturii documentare în care catalogul de la Sibiu abundă. În aceasta constă, de fapt, importanța sa, volumul dezvoltîndu-ne sute de însemnări, cel mai adesea scrise în mediul sătesc al Transilvaniei și care ne ajută, firește în felul lor, să înțelegem mai bine, mai profund, care a fost viața românească adevărată a poporului român din Transilvania. Tocmai pentru acest fapt unele dintre mărturisirile străbune sînt mai importante decît cartea însăși. Pe o *Evanghelie* tipărită la București în 1682 stă scris că a fost dată po-

ARTICOLELE ȘI CORESPONDENȚA se adresează REDACȚIEI Telegrafului Român, Sibiu, str. 1 Mai nr. 35. — Articolele nepublicate nu se înapoiază.

COMITETUL DE REDACȚIE: Dr. Nicolae Mladin, Mitropolitul Ardealului — președinte; Pr. prof. Dr. Dumitru Abrudan — redactor responsabil; Lector Aurel Jivi — redactor adjunct; Arhid. Gheorghe Papuc, Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu — membri; tehnedactor: Diac. Ezechil Oancea.

Cititorii din străinătate se pot abona, adresîndu-se la ILEXIM Departamentul Export — Import Presă P. O. Box 136-137 — telex: 11226, București, str. 13 Decembrie nr. 3.